

Френсіс
Скотт Фіцджеральд

Гітара,
кости, кастет

Харків
«ФОЛІО»
2025

ГРА В КОСТІ, КАСТЕТ І ГІТАРА

I

Частина Нью-Джерсі ховається під водою, а за іншою пильно наглядає влада. Там і сям, втім, трапляються клаптики садів, всіяних старомодними каркасними особняками з просторими тінистими верандами та червоними гойдалками на галявині. І, можливо, на найпросторішій та найбільш тінистій веранді ще з давньогамачних літ під середньо вікторіанським вітром м'яко розгойдується гамак.

Коли на подібну пам'ятку минулого сторіччя натрапляють туристи, вони зупиняють свої авта, вдивляються, а затим бурмочуть: «Гаразд, цей вік щось таки зберіг», або: «Так, зрозуміло, що в маєтку тьма-тьмуца коридорів, тисяча пацюків та єдина ванна кімната, однак як же тут затишно...»

Турист тут не затримується. Він прямує до своєї елізаветинської вілли з пресованого картону, до ранньонорманського м'ясного ринку чи середньовічного італійського голуб'ятника — бо надворі двадцяте століття й вікторіанські будинки віджили своє разом із романами місіс Хамфрі Ворд¹.

З дороги гамак для туриста непомітний, однак інколи там сидить дівчина. Так було й цього дня. Вона собі дрімала в гамаку та, безперечно, не замислювалася над естетичним безладдям, що панувало навколо: кам'яна статуя Діани, наприклад, безглуздо скалилася під сонцем на галявині.

У цій сцені вбачалася якась надмірна жовтизна: жовтим було, наприклад, сонце; особливо гидкою, своєрідною

¹ Мері Уорд — англійська письменниця, свої твори підписувала як *Mrs. Humphry Ward*, взявши прізвище чоловіка.

для гамаків жовтизною, виділявся гамак; жовте дівоче волосся, розсипане по гамаку, заздрісно золотіло на його тлі. Дівчина спала, міцно стиснувши губи, а зіцплені долоні лежали під головою, — юнкам властива така поза. Груди її здіймалися та опадали так плавно, як і похитування кайми гамака. Ім'я її, Амантіс, було таким старовинним, як і будинок, в якому вона жила. Шкода говорити, та її зв'язок із середньовікторіанською епохою на цьому місці різко вривається.

І тепер, якби розповідь моя стала фільмом (сподіваюся, що колись таки це станеться), я знімав би без відпочинку стільки, скільки можна; я наблизив би камеру, і в об'єктив потрапила б шия дівчини, жовтий пух під лінією росту волосся, теплий колір її щік та рук, бо мені подобається уявляти її сонною, — ви, мабуть, у дні своєї молодості спали так само. Затим я найняв би чоловіка на ім'я Ізраель Глюкоза, аби він склав якусь несусвітню інтермедію, бо мені потрібно перейти до іншої сцени, що розігрується на якійсь невідомій дорозі.

У автомобілі їхав джентльмен-південець, а супроводжував його камердинер. Він, за традицією, прямував у Нью-Йорк, проте наткнувся на перешкоду: верхня частина його автомобіля дещо зміщалася щодо нижньої. Час від часу двоє подорожніх висаджувалися, цупко приладжували корпус до ходової частини й затим їхали далі, мимоволі здригаючись разом із вібрацією мотора. Коли б в авто були задні двері, то його виникнення можна було б пов'язати із зародженням віку механіки. Вкрите пилом восьми штатів, авто спереду прикрашене величезним, проте недієздатним таксометром, а ззаду — численними прапорцями з надписом: «Тарлтон, Джорджія». У сиву давнину хтось почав фарбувати капот жовтою фарбою, та, на жаль, не встиг він і закінчити, як роботу скасовували.

Коли джентльмен із камердинером минали будинок, біля якого так солодко спала Амантіс в гамаці, з авто сталася okazія: корпус впав на дорогу. Єдиним моїм виправдання для цього несподіваного твердження є те, що сталося це справді випадково. Після того, як затих гуркіт і розвіялася

курява, чоловік зі слугою підвелися на ноги й глянули на дві відокремлені половини.

— Глянь-но, — мовив з огидою джентльмен, — ця проклята штуkenція розвалилася остаточно.

— На дві частини, — погодився камердинер.

— Гюго, — після хвилиної задуми сказав чоловік, — потрібен молоток та цвяхи, щоб прикріпити їх до купи.

Вони оглянули вікторіанський будинок. По обидва боки ледь не безлюдного пустельного горизонту розкинулися ледь не безлюдні поля. Альтернативи не було, тож темношкірий Гюго відкрив браму й рушив по гравійній доріжці за своїм господарем, кидаючи лиш збайдужілі позирки, як подобає закоренілому мандрівнику, на червону гойдалку та кам'яну статую Діани, котра повертала до них своє зіпсоване бурями обличчя.

У ту ж мить, коли обоє наблизилися до веранди, Амантіс прокинулася, ривком сіла й оглянула візитерів.

Джентльмен був молодим, мав приблизно двадцять чотири; звали його Джим Пауелл. Одягнутий був у готовий тісний костюм, запліюжений, і, як здавалося, здатний здійснитися в небо будь-якої миті, тому лінія з шести безглузких гудзиків кріпила його тіло.

Надмірна кількість гудзиків прикрашала також рукави пальто, й Амантіс не змогла втриматися, аби не глянути на бокові шви штанини: чи немає гудзиків і там. Та кишені вирізнялися лиш своєрідною формою, що нагадувала дзвіночки. Жилет був коротким, ледь стримуючи трепет дивовижної краватки теплим вітерцем.

Гість ввічливо вклонився й разом із тим змахнув пил із колін солон'яним капелюхом. При цьому всміхнувся, ледь приховуючи свої вицвілі голубі зіниці й демонструючи білосніжні та рівенькі зуби.

— Доброго вечора, — вимовив відчайдушним «джорджіанським» акцентом. — Мое авто зламалося одразу ж біля ваших воріт. Ось і хотів поцікавитися, чи не позичите молотка та цвяхів, мені ненадовго.

Амантіс розсміялася. Вона сміялася й не могла спинитися. Містер Джим Пауелл сміявся теж — із ввічливості та

солідарності. Його камердинер, заглиблений в муки власного темношкірого зростання, єдиний зберігав величну серйозність.

— Мені, мабуть, варто представитися, хто я, — сказав гість. — Я Пауелл. Житель Тарлтона, Джорджія. Цей темношкірий — мій хлопчик, Гюго.

— Ваш син? — дівчина зовсім розгубилася й переводила погляд то на одного, то на іншого.

— Ні, це мій камердинер. У вас, либонь, так кличуть. Ми називаємо негрів хлопчиськами.

При згадці прекрасних звичаїв своєї батьківщини хлопчик Гюго заклав руки за спину й хмуро-презирливим поглядом втупився собі під ноги.

— Ага, — пробурмотів він, — я камердинер.

— А куди ви їхали? — спитала Амантіс.

— На Північ, провести там літо.

— Куди саме?

Турист недбало махнув рукою, ніби охоплюючи своїм жестом і Адирондакський парк, і Тисячу Островів, і Нью-порт, — та тільки мовив:

— Ми пошукаємо щастя в Нью-Йорку.

— Раніше ви там бували?

— Ніколи. Та в Атланту їздив кільканадцять разів. Та скільки міст ми там відвідали! Боже мій!

Він присвиснув, щоб виразити безконечність всіх панорам своєї недавньої поїздки.

— Слухайте, — стурбовано мовила Амантіс, — вам треба щось поїсти. Повідомте вашому... вашому камердинеру, щоб підійшов до задніх дверей та попросив кухарку прислати нам кілька сандвічів і лимонад. Чи, може, ви не п'єте лимонад... тепер його мало хто любить.

Рухом пальця містер Пауелл відправив Гюго виконувати завдання. Затим обережно присів у крісло-гойдалку та зачав енергійно крутити в руках свій солоний капелюх.

— Ви надзвичайно люб'язні, — мовив він. — Якщо мені захочеться чогось міцнішого, аніж лимонад, то в авто лежить пляшка древньої маїсової горілки. Захопив її про всяк випадок, якщо не сподобаються місцеві напої.

— Послухайте, — сказала вона, — а моє прізвище теж Пауелл. Звати Амантіс.

— Справді? — він вибухнув сміхом. — Може, ми родичі? Я — із хорошої сім'ї, — вів він далі. — Узріть корінь. У мене є гроші, бо моя тітка поклала їх у банк, збираючись на старості літ пожити в санаторії, та от не дожила, — він зробив паузу, мабуть, для того, аби вшанувати пам'ять про тітку. Затим із бадьорою безтурботністю продовжив: — Основного капіталу я не торкнувся, та забрав одразу ж всі відсотки й вирішив провести все літо на Півночі.

В цей момент на східцях веранди з'явився Гюго й крикнув:

— Біла леді із заднього двору запитує мене, чи я не бажаю перекусити теж. Що мені їй відповісти?

— Скажи: «Так, мем, будьте ласкаві», — наказав господар. І тільки-но Гюго зник, він довірливо зізнався Амантіс: — Цей хлопчина зовсім нічого не тямить. Нічого не хоче робити, допоки я йому не дозволю. Я його виховав, — не без гордості додав він.

Коли принесли сандвічі, містер Пауелл встав. Він не звик до білих слуг і очевидно очікував на те, що їх зазнайомлять.

— Ви заміжня леді? — запитав він Амантіс, коли служниця вийшла.

— Ні, — відповіла вона й і з присутньою вісімнадцятирічній дівчині впевненістю додала: — Я стара діва.

Він знову ввічливо розсміявся.

— Ви маєте на увазі, що ви — світська дівчина?

Вона похитала головою. Зі збентеженим захватом містер Пауелл помітив, що жовтизна її волосся нагадує золото.

— Хіба цей древній будинок підходить для світської дівчини? — весело пролопотіла вона. — Зовсім ні. Я — сільська дівчина. Рум'янець — дійсно справжній, принаймні при денному світлі. Залицяльники — перспективні молоді циркульники зі сусідніх сіл, до рукавів їхніх піджаків постійно чіпляється якесь волосся.

— Вашому батьку не слід дозволяти вам посиденьки із сільськими циркульниками, — зневажливо мовив гість і задумався: — Вам треба вийти в нью-йоркський світ.

— Ні, — Амантіс сумно похитала головою. — Я надто симпатична. Аби стати світською дівчиною в Нью-Йорку, треба мати довгий ніс, випнуту щелепу та сукню, як в актрис із п'єс трирічної давності.

Джим почав ритмічно постукувати стопою по підлозі веранди, і через секунду Амантіс усвідомила, що несвідомо повторює за ним.

— Зупиніться! — наказала вона, — не змушуйте мене робити це.

Він глянув вниз на свої стопи.

— Вибачте, — соромливо попрохав він. — Я і не помітив... у мене просто звичка така.

Напружену бесіду перебив Гюго, що з'явився на східцях веранди, тримаючи в руках молоток та жменю цвяхів.

Містер Пауелл неохоче встав та глянув на годинника.

— Чорт забери, нам пора, — промовив він, спохмурнівши. — Слухайте. А чи б хотіли ви стати нью-йоркською світською леді, відвідувати всякі там бали й так далі, про що пишуть у книгах — як там панство розкидається грішми?

Дівчина зацікавлено глянула на нього.

— Твоя родина знайома з людьми із вищого світу? — продовжував він.

— У мене лиш батько, і, розумієте, він суддя.

— Це погано, — погодився він.

Амантіс якимось чином вилізла із гамака, й обоє пліч-о-пліч рушили до дороги.

— Гаразд, тоді я буду на сторожі й повідомлю що можна зробити, — наполягав Джим. — Такій красуні, як ви, необхідно жити серед людей вищого рангу. Розумієте, може виявитися, що ми з вами рідня, а нам, Пауеллам, слід триматися разом.

— Що ви збираєтеся робити в Нью-Йорку?

У цю хвилину вони були вже майже біля воріт, і гість вказав на два сумовиті останки свого авто.

— Водити таксомотор. Ось цей, що перед вами. Тільки він постійно розвалюється на частини.

— І ви гадаєте заробляти цим в Нью-Йорку?

Джим з непевністю зиркнув на неї.

Такій вродливиці варто врешті опанувати себе та перестати труситися, як осиковий лист, над кожною дрібницею.

— Так, мем, — відповів він з гідністю.

Амантіс споглядала, як господар зі слугою прикріплювали верхню частину авто до нижньої, як злісно колотили їх цвяхами. Опісля містер Пауелл взявся за кермо, а його камердинер вмотивувався поруч із ним.

— Превелике вам вдячний за гостинність. Передайте привіт вашому батьку.

— Передам, — запевнила вона. — Навідайте мене, коли вас не налякає присутність перукаря в кімнаті.

Помахом руки містер Пауелл відкинув таку неприємну думку.

— Ваше товариство завжди для мене буде чарівливим, — і, аби заглушити зухвалість своїх прощальних слів, з надією увімкнув мотор. — Ви найвродливіша дівчина зі всіх північанок, яких я зустрічав тут, — інші вам і в служниці не годяться.

Двигун застогнав, забряжчав, і містер Пауелл із південної Джорджії на власному авто, із власним камердинером, з власними цілями та у власній хмарі пилу продовжив подорож на Північ, аби провести там літо.

II

Амантіс думала, що більш ніколи його не зустріне. Струнка й прекрасна, вона повернулася у свій гамак, ледь розтулила ліве око назустріч червню, затим закрила його та із задоволенням повернулася в країну снів.

Втім одного дня, коли літній плющ вже встиг оповити хиткі боки червоної гойдалки на газоні, містер Джим Пауелл, штат Джорджія, повернувся з шумом в її життя. Вони, як і тоді, всілися на розлогій веранді.

— У мене з'явився грандіозний план, — повідомив він їй.

— Ви, як і збиралися, працювали таксистом?

— Так, мем, та бізнес з цього поганенький. Я чергував біля всіх цих готелів та театрів, проте пасажирів не дочекався.

— Жодних?

— Ну, одного вечора декілька п'яних молодиків всілися до мене, та тільки-но я рушив з місця, як авто розвалилося на частини. А наступного вечора дощило й інших таксі не було, то до мене сіла леді: сказала, що до неї довго пішки добиратися. Та на пів шляху змусила мене зупинитися й вийшла з авто. Так і побрела під дощем — певно, з розуму зійшла. Доволі специфічна публіка в Нью-Йорку.

— І ви повертаєтеся додому? — співчутливо запитала Амантіс.

— Ні, мем. У мене зародилася ідея, — його голубі очі звузилися. — Цей ваш перукар, з волоссям на руках, був у вас?

— Ні. Він... він більше не приходить.

— Ну, тоді першочергово я б хотів залишити своє авто у вас. Його колір не підходить для таксі. В оплату за збереження можете їздити на ньому скільки завгодно. Нічого поганого з ним не станеться, тільки майте з собою напоготові молоток та цвяхи.

— Я про нього попідкуюся, — перебила Амантіс, — та куди ж-бо ви зібралися?

— Саутгемптон. Це, мабуть, найпривабливіше місце з усіх тих, що поблизу — туди я й зібрався.

Амантіс від здивування стрибнула на ноги.

— І що ви там робитимете?

— Слухайте, — Джим довірливо прихилився до неї. — Ви справді хотіли б стати нью-йоркською світською леді?

— Ще і як.

— Це все, що потрібно було вияснити, — нерозбірливо озвався він. — Ви просто пару-трійку тижнів чекайте тут, на цій веранді... і спіть собі. А якщо навідуватимуться до

вас перукарі з волоссям на рукавах, то гоніть їх. Кажіть, що спати хочеться.

— А потім що?

— Потім пришло вам звістку. Повідомите старому батечку, що він може судити всіх, кого хоче, проте за танці не посміє. Мем, — продовжував він рішучим тоном, — Світськість! Та через місяць я забезпечу вам таку світськість, що й зроду вам не снилася.

Далі Джим волів не говорити нічого. Тримався він так, що можна було подумати: він доставить Амантіс до моря розваг й почне зі всієї сили занурювати її туди зі словами: «Ну як, мем, вам достатньо весело? А чи не підкинути більше розваг, мем?»

— Що ж, — протягнула Амантіс, ліниво міркуючи, — розкіш липневого й серпневого сну мало з чим зрівняється, та якщо напишете листа, я із задоволенням заскочу в Саутгемптон.

Джим щасливо схопився за пальці.

— Світськість, — запевнив її своїм командним тоном, — яка вам і не снилася.

Через три дні у двері громіздкого й приголомшливого маєтку Медісон-Харлан в Саутгемптоні постукав молодик із жовтим пером у солом'яному капелюсі. У дворецького він запитав, чи в будинку проживають юні особи віком від шістнадцяти до двадцяти. Йому відповіли, що опису відповідають міс Женев'єва Харлан та містер Рональд Харлан, опісля чого гість простягнув дворецькому незвичайну картку та спокусливим джорджіанським діалектом попросив ознайомити з нею вищезгаданих осіб.

У результаті він цілу годину тет-а-тет бесідував із містером Рональдом Харланом (учнем школи Хіллікис) та міс Женев'євою Харлан (доволі відомою відвідувачкою Саутгемптонських балів). Коли він покидав маєток, у руках у нього була коротка записка, в якій вгадувався почерк міс Харлан і яку, разом зі своєю своєрідною карткою, він простягав вже в сусідньому великому маєтку. Особняк належав сімейству Кліфтон-Гарно. Магічним чином він домігся бесіди зі схожою аудієнцією.

Молодик простував далі: стояв спекотний день, чоловікам у публічних місцях не дозволялося знімати свої піджаки, та Джим, житель найпівденнішої Джорджії, наприкінці своєї подорожі залишався таким же свіжим і бадьорим, як і на початку. Того дня він відвідав десять маєтків. Кожен, хто слідував би за ним, прийняв би його за досить обдарованого бутлегера з продукцією вищого ґатунку.

Прохання побачитися саме з юними членами сім'ї звучало так незвично, що навіть найбільш суворі дворецькі втрачали закостенілу пильність. Коли він покидав маєтки, уважний спостерігач помітив би, що кожного разу група зацікавлених очиць супроводжувала його до виходу, а піднесений шепіт натякав про наступну зустріч.

Наступного дня він відвідав дванадцять будинків. Саутгемптон був надзвичайно великим: він міг би ходити так ще тиждень, не зустрівши двічі одного й того ж дворецького — та цікавили його лише багаті, розкішні особняки.

Третього дня Джим зробив те, що у свій час радили багатом, та небагато робили, — він винайняв зал. Либонь, йому підказали мешканці громіздких особняків віком від шістнадцяти до двадцяти.

Орендований зал колись був «Приватною гімназією містера Сноркі для джентльменів». Він розташовувався над гаражем південної частини Саутгемптона і в дні своєї колишньої слави, мушу повідомити із жалем, був тим місцем, де джентльмени під пильним наглядом містера Сноркі виправляли наслідки бурхливо проведеної ночі. Зараз зал занедбали — містер Сноркі закинув цю справу, виїхав з міста та помер.

А зараз ми пропустимо три тижні, протягом яких, припустимо, проект, пов'язаний з орендою залу та відвідинами дюжини найбільших особняків у Саутгемптоні, йшов своїм мирним шляхом.

Одразу перейдемо до того липневого дня, коли містер Джим Пауелл відправив телеграму міс Амантіс Пауелл. У ній говорилося те, що, якщо міс все ще прагне розкошів вищого суспільства, то їй слід прибути в Саутгемптон найшвидшим потягом. А він зустрине її на вокзалі.

У Джима вільного часу не було, тож, коли вона не прибула у вказаний час, він не став її чекати. Джентльмен припустив, що Амантіс прибуде іншим потягом, розвернувся, зібравшись надолужити свій проєкт... і... і зустрів її у дверях вокзалу; вона ввійшла з вулиці.

— Але ж... як ви...

— Ну, — відповіла Амантіс, — я приїхала сьогодні зранку, та не хотіла вас турбувати, тому знайшла досить пристойний, якщо точніше, нудний пансіон на Оушен Род.

Вона зовсім не скидалася на ту мляву Амантіс у гамаку на веранді, думав він. Дівчина вдягнула блідо-голубий костюм та маленький ошатний капелюшок, прикрашений закрученим пером, — виглядала майже так, як молодиці віком від шістнадцяти до двадцяти, які останнім часом повністю заволоділи його увагою. Авжеж, вона неодмінно потоваришує з ними.

Глибоко вклонившись, він запросив її в таксі та всівся поруч.

— Чи не час для розкриття вашого плану? — запитала вона.

— Вся справа в тутешніх світських панянках, — він безтурботно змахнув рукою. — Тепер я знаю всіх!

— А де ж вони?

— Зараз вони із Гюго. Пам'ятаєте? Це мій камердинер.

— Із Гюго? — очі її з подиву заокруглилися. — Чому? Про що це ви?

— Ну, тепер у мене тут щось на кшталт школи... у вас це, напевно, так називається.

— Школа?

— Взагалі-то це Академія. Я — директор. Це я її сформував.

І, ніби збиваючи термометр, витрусив із піджака картку.

— Гляньте.

Вона взяла візитку. Великими літерами на ній було написано:

*ДЖЕЙМС ПАУЕЛЛ; М. ДЖ. Н.
«Гра в кості, кастет і гітара»*

ЗМІСТ

Гра в кості, каскет і гітара	3
Даймонд Дік	32
Третя скринька	53
Аркадія Джона Джексона	67
Мистецтво витрат	91
Чого немає в путівнику	119
Кохання в сутінках	140
Сирітка Рагс Мартін-Джонс та Принц Уельський	161
Цілитель	182
Самовпевненість	207
Незрілий шлюб	241
По-своєму	262
Драбина Якова	285